

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ УРОК ДО ВСЕСВІТНЬОГО ДНЯ ДИТИНИ

Тема уроку

«Права дитини — це про мене! Мій день, мої права, мій урок»

Місце уроку в освітній системі

Урок має універсальний та інтегративний характер і може бути використаний у викладанні різних предметів та в різних освітніх галузях, як-от: громадянська освіта, історія, правознавство, література, мистецтво, класні години чи години спілкування.

Він спрямований на ознайомлення учнів із Конвенцією ООН про права дитини.

Проведення цього уроку рекомендоване 19–20 листопада, у Всесвітній день дитини, а також на початку навчального року чи в періоди тематичних тижнів.

Матеріали уроку можуть використовуватися для проведення:

- практичних занять у класі;
- інтегрованих уроків;
- виховних годин та позакласних активностей;
- обговорень у шкільних гуртках чи молодіжних клубах.

Тривалість уроку

45 хвилин (стандартна тривалість одного уроку).

Для 1–4 класів тривалість уроку можна зменшити до 30–35 хв.

Мета та завдання уроку

Мета: сформувати в учнів усіх вікових груп розуміння того, що права дитини стосуються кожного з них особисто; показати, що ці права закріплені на міжнародному рівні та гарантуються в Україні; розвивати почуття власної гідності, відповідальності та поваги до прав інших.

Завдання:

- Ознайомити учнів з базовими положеннями Конвенції ООН про права дитини.
- Пояснити, що кожна дитина має права незалежно від місця проживання, статі, національності чи життєвих обставин.
- Навчити розрізняти ситуації, в яких права дитини дотримуються, а в яких порушуються (середня школа).
- Розвивати навички критичного мислення, діалогу, емпатії та поваги за допомогою інтерактивних методів роботи.
- Ознайомити з алгоритмом дій: що робити, якщо їхні права порушують.

Очікувані результати

Після цього уроку:

Учні початкової школи (1–4 класи):

- розуміють, що вони мають права незалежно від їхнього віку чи життєвих обставин;
- можуть назвати приклади основних прав (право на ім'я, сім'ю, освіту, відпочинок, захист);
- усвідомлюють, що їхні права пов'язані з правами інших дітей у світі;
- створюють власний малюнок або символ, який відображає якість з їхніх прав.

Учні середньої школи (5–9 класи):

- називають основні положення Конвенції про права дитини;
- розрізняють ситуації, коли права дитини дотримуються, а коли порушуються (на прикладі вправ та кейсів);
- можуть пояснити, чому права завжди нерозривні з обов'язками;
- формують власні правила поведінки в школі, які допомагають дотримуватися прав усіх учнів.

Учні старшої школи (10–11 класи):

- усвідомлюють зміст своїх прав та можуть його пояснити;
- створюють «Стрічку часу» про права людини і права дитини;
- пропонують конкретні дії як захищати свої права в сучасному суспільстві.

Підготовка до уроку

1. Скористайтеся опорною презентацією для уроку. За потреби додайте до презентації власні слайди.

Покликання на презентацію

2. Роздрукуйте робочі аркуші для відповідної вікової групи.
3. Підготуйте аркуші паперу формату А4, ватман та кольорові стікери для групової роботи.
4. Підготуйте кольорові олівці й маркери, а також фарбу гуаш для творчих завдань.

Етапи уроку

1. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ЕТАП: ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ ТА ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ УРОКУ

🕒 Час: 2 хв

Створіть у класі дружню та доброзичливу робочу атмосферу.

1. Привітайтеся з учнями/-цями. Акцентуйте їхню увагу на тому, що 20 листопада відзначається Всесвітній день дитини.
2. Запропонуйте вправи для початку уроку (оберіть одну з переліку). Поясніть, що ми з повагою ставимося до кожного й кожної, уважно вислуховуємо одне одного та не критикуємо ідей інших.

Зувага для вчителя / вчительки: обирайте вправу, яка, з вашого досвіду, найкраще спрацює саме у вашому класі.

Врахуйте динаміку та номер уроку, завдання, які ви ставите перед собою (заглибити учнівство в тему чи активізувати їх; створити робочу атмосферу чи «розрухати»?)

Молодша школа

Варіант А: складіть пазл із фото (можна використати стокові зображення або фото з колекції класу, в якому проводите урок). Фото можна розрізати навмання на довільну кількість пазлів або використати конструктор пазлів (доречно в разі використання інтерактивної дошки).

Варіант Б: вправа «Я дитина». Кожен й кожна по черзі промовляє ці слова, додаючи відповідь на запитання «Чому?». Наприклад, «Я Володя, я дитина, тому що мені тільки 7 років»; «Я Оля, і я дитина, тому що я маленька».

Середня та старша школа

Варіант А: вправа «Наша скульптура». Групам учнів слід встати й собою утворити скульптуру на задану тему: «Щасливе дитинство», «Складне дитинство», «Дитинство», «Дитинство 200 років тому», «Дитинство у XXI ст.».

Варіант Б: вправа «Успіх сусіда». Бажано вправу проводити в колі, проте можна працювати й сидячи за партами. Завдання — назвати ім'я людини, яка поруч, та навести приклад успіху або позитивної дії, яку зробила ця людина.

Варіант В: пишемо на дошці або виводимо на екран такий текст: «20 листопада — Всесвітній день дитини». Виділіть у назві ключове, на вашу думку, слово й поясніть свій вибір. Вислухайте не менше п'яти відповідей. Цікавий факт: в Україні цей день ще називають «Днем захисту дітей». Про що це може свідчити?

3. Запитайте учнів:

- Пригадайте, чи доводилося вам чути вислів «права людини»?
- А «права дитини»? У чому, на вашу думку, різниця?

4. Виведіть на екран / напишіть на дошці такий текст: «Чи траплялися з вами ситуації, коли ви відчували несправедливість? Наприклад, коли вашу думку не врахували, коли вас покарали без пояснень, коли вам не дозволили зробити те, що ви вважали важливим?»

Дозвольте 1–2 учням поділитися своїми прикладами.

5. Підкресліть: «Кожна дитина має права. Вони закріплені не лише в українських законах, а й у міжнародних документах. Саме 20 листопада весь світ відзначає День дитини, щоб нагадати: діти мають право на захист, освіту, розвиток, сім'ю, безпеку й ще багато іншого. І сьогодні ми разом будемо розбиратися, які саме права має кожен із вас і що робити, якщо їх порушують».

6. Оголосіть тему: «Права дитини — це про мене!»

Текст вчителя: «Ми спробуємо зрозуміти, як ваші щоденні переживання, мрії й обов'язки пов'язані з правами дитини. На уроці ми попрацюємо в парах та групах, подискутуємо й навіть намалюємо або створимо власні правила. Бо говорити про права — це означає говорити про себе».

2. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

🕒 Час: 2 хв

1. Проведіть обговорення, поставивши такі запитання:

- Що ви вже знаєте про права дитини? Де ви про них чули або бачили?
- Вислухайте та занотуйте відповіді учнів. Підтримуйте їхні відповіді, уникаючи оцінювання, адже важливо показати, що всі думки цінні.

2. Запропонуйте коротку активність «Право чи бажання?».

- Озвучуйте твердження, а учні мають показати жестом (піднята рука — це право, схрещені руки — бажання).

Приклади тверджень:

- «Я маю право на освіту». +
- «Я маю право отримувати щороку новий телефон». -
- «Я маю право на відпочинок і дозвілля». +
- «Я маю право їсти лише морозиво». -
- «Я маю право бути почутим». +
- Наведіть визначення терміна «права дитини»:

«Права дитини — це ті можливості, які допомагають вам жити гідно, розвиватися, навчатися, бути захищеними й щасливими. Їх визначено в Конвенції ООН про права дитини, яку підписала й Україна».

3. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

🕒 Час: 5 хв

1. Покажіть учням дитячу версію Конвенції або слайд із ключовими статтями:

<https://www.unicef.org/ukraine/media/38871/file/Child-friendly-convention-UA.pdf>

На екрані / дошці мають бути написані / продемонстровані чотири базових принципи:

- Право на життя
- Право на захист
- Право на розвиток
- Право на участь

2. Прокоментуйте: «Конвенція ООН про права дитини — це документ, який захищає вас. Його підписали майже всі країни світу, у тому числі Україна. В ньому записано, що кожна дитина важлива й цінна незалежно від того, де вона живе, який має вигляд, чи має сім'ю, чи ні, чи здорова, чи потребує допомоги. Ця Конвенція говорить світові: діти мають бути в безпеці, мати освіту, любов, дім і можливість висловлювати свою думку».

3. Поставте запитання класу: *Пригадайте ваші відповіді на запитання про спільне та різницю між правами людини та правами дитини. Як ви думаєте, чому світові знадобилася окрема Конвенція саме про права дитини, якщо вже існували права людини?* Послухайте 2–3 відповіді. Можна підказати: діти потребують особливого захисту, бо ще ростуть й не завжди можуть захистити себе самі.

4. Проведіть міні вправу **«Ситуація — право»**.

Озвучте кілька коротких прикладів:

- Дитину не пустили до школи, бо вона вдягнута в шорти.
- Учня змушують працювати замість відвідування уроків.
- Дівчинці не дозволяють грати у футбол, бо «це не для дівчат».
- Батьки не питають думку дитини, коли переїжджають у інше місто.

Попросіть учнів визначити, чи порушені в цих ситуаціях права дитини.

5. Узагальніть і запитайте учнів: *«Чим сьогоднішній урок буде корисним вам у вашому подальшому житті?»*

4. ОСНОВНА ЧАСТИНА УРОКУ

🕒 Час: 25–30 хв

А. ПОЧАТКОВА ШКОЛА (1–4 КЛАСИ)

Підтема **«Я — частина великого світу! Учень — це унікальна особистість, яка має права»**

1. Вправа «Наш спільний портрет» (5 хв).

(Адаптовано зі стор. 7 посібника *Права дитини в мирний час і впродовж війни*)

- Намалюйте / протранслюйте на дошці / екрані схематичне зображення силуету людини.
- Видайте учням різнокольорові стікери.
- Запропонуйте учням по черзі відповідати на запитання, пишучи по одному слову й прикріплюючи їх до написів:
 1. «Що я люблю робити?»
 2. «Що я вмю робити?»
 3. «Що робить мене мною?»

Підсумуйте цю вправу словами: *«Разом у нас більше спільного: ми всі є людьми, і це дає нам право на певні права. Унікальність стосується того факту, що ми виражаємо свою людяність по-різному»*.

2. «Стіл прав людини (5 хв) (стор. 14 посібника).

- Скажіть: *«Усі права дитини нероздільні, взаємопов'язані та взаємозалежні. Уявіть для себе "Стіл прав людини", де верхня частина столу (стілниця) — це головна мета діяльності із захисту прав дитини, а ніжки — це принципи»*.
- Намалюйте / протранслюйте на дошці / екрані схематичне зображення столу: стільницю та чотири ніжки.
- Поясніть: «Верхня частина столу (стілниця) — це головна мета захисту прав дитини, а ніжки — це принципи, на яких усе тримається».
- Запропонуйте учня переглянути чотири базових принципи:
 1. Право на життя.
 2. Право на захист.
 3. Право на розвиток.
 4. Право на участь.
- Промовте: «Стільниця — це наша мета, але стіл не встоїть, якщо однієї ніжки не буде».
- Запропонуйте учням уявити, що ми «прибираємо» одну ніжку, наприклад, «Право на участь». Запитайте: «Чи впаде стіл, якщо ми захочемо спертися на цей кут? Чи зможемо ми досягти гармонійного розвитку, якщо когось дискримінуємо?» (Ні).

N.B. У разі, якщо буде достатньо часу та можливостей, додайте

STEM: виготовте столик із картону зі знімними ніжками і відповідними написами на них: «Право на життя» тощо.

- Підбийте підсумок: «Права дитини взаємозалежні. Якщо порушується один принцип (одна ніжка), ми не можемо досягти головної мети. Це підтверджує, що для захисту прав ми маємо завжди пам'ятати про їхні принципи».

3. «Намалюй свої права» (10 хв).

Роздайте учням роздруковані робочі аркуші та кольорові олівці / маркери (аркуш «Мої права»).

Запропонуйте учням домалювати на аркушах себе: додати обличчя, зачіску, одяг. Навколо себе намалювати / написати символи 5 прав (с. 9 посібника), які для них зараз є найважливішими.

Проведіть презентацію малюнків: попросіть 3–4 учнів показати свої малюнки та пояснити, чому вони обрали саме ці права.

Підсумуйте: «Важливо пам'ятати, що ці права є вашими правами, тому що ви діти. Цей захисний щит створив увесь світ для вашого захисту. Ти важливий для світу, і світ про тебе піклується».

Б. СЕРЕДНЯ ШКОЛА (5–9 КЛАСИ)

Підтема «Розуміння балансу прав, обов'язків та вміння розрізняти їх на практичних кейсах».

1. Групова робота (5 хв).

- Запропонуйте учням об'єднатися в малі групи (по 3–4 особи).
- Озвучте кейс 1: «*Чи можна позбавити дитину вечері (їжі), якщо вона не помила посуд?*» (Дайте 1 хв на обговорення.)
- Запропонуйте групам коротко висловити свої думки.
- Озвучте кейс 2: «*Однокласник вимагає у вас віддати йому обід, бо «він має право на їжу». Ви повинні віддати?*» (Дайте 1 хв на обговорення.)
- Запропонуйте групам коротко висловити свої думки.
- Озвучте кейс 3: Дитину не пустили до школи через те, що прийшла в шортах.
- Проведіть обговорення навколо такого питання: «*Права дитини є базовими і не можуть бути скасовані як покарання. Але і права не дають нам можливості відбирати чуже.*»

Важливо: ми маємо не лише права, а й обов'язки».

2. «Право VS Обов'язок» та практична ситуація (10 хв).

- Напишіть на дошці два стовпчики: **Права:** | **Обов'язки:**
- Поставте класу запитання:
 - «Коли ми кажемо «я маю право, чи означає це, що я можу робити будь-що?»;
 - «Що станеться, якщо хтось захоче користуватися своїми правами, не зважаючи на інших?»
- Роздайте одній частині учнів аркуші «Права», а іншій частині — аркуші «Обов'язки». Запропонуйте учням заповнити ці аркуші: вписати, які обов'язки передбачають певні права і які права стоять за певними обов'язками (аркуші «Права» та «Обов'язки»).
- Запропонуйте учням за бажанням озвучити свої пари. Під час зачитування відповідей коротко занотуйте приклади на дошці, щоб вийшла така таблиця:

Права:	Обов'язки:
Право на приватність	Поважати приватність інших
Право на освіту	Навчатися й не заважати іншим
Право на безпеку	Не створювати небезпеки для інших
Право на думку	Слухати думку інших і не насміхатися
Право на відпочинок	Відпочивати так, щоб не заважати відпочивати іншим
Право на повагу	Поважати та не принижувати інших

Покажіть або зачитайте уривок (адаптовано зі стор. 22 посібника) про дівчинку Марію:

«Марія — 14-річна дівчинка, яка живе в маленькому селі. Вона дуже любить навчатися та мріє стати лікаркою. Дівчинка живе лише з матір'ю, яка сама забезпечує родину й тому багато працює. Марія щодня доглядає молодших братів і сестер, готує їжу та прибирає. Вона майже не має часу ходити до школи, а іноді мама взагалі не відпускає її на уроки, бо вдома багато роботи. Ця ситуація непокоїть учительку Марії, і вона вирішує втрутитися».

- Організуйте коротке обговорення (5–7 хв), ставлячи такі запитання:
 - о Яке право дитини порушується в цій ситуації?
 - о Чи має мама Марії рацію? Чому?
 - о Що може зробити вчителька, щоб допомогти Марії?
 - о Як можна підтримати такі сім'ї, щоб діти могли здобувати освіту? Чи має держава втручатися?
 - о Що б ти сказав(-ла) Марії, щоб підтримати її?
- Підбийте підсумок: «Права й обов'язки — це дві сторони однієї медалі. Якщо ми дотримуємося своїх обов'язків, ми допомагаємо іншим реалізувати їхні права. І навпаки, коли нехтуємо обов'язками, ми стаємо причиною чиїхось порушених прав».

V. СТАРША ШКОЛА (9–11 КЛАСИ)

Підтема «Як людство та Україна дійшли до розуміння прав дитини».

1. Обговорення питання «Звідки беруться права?» (5–10 хв).

Запропонуйте дітям поміркувати, звідки беруться права. Зверніть увагу учнів, що до 1989 року не було єдиних правил, як захищати права дітей. Обговорення можна почати зі слів:

«Як ви думаєте, чому про права дитини як окрему категорію заговорили лише наприкінці ХХ століття?»

(Очікувані відповіді: раніше дитина вважалася власністю батьків; не мала права голосу; суспільство не визнавало її суб'єктність.)

Поставте проблемне запитання:

«Якщо дорослі вважали, що діти повинні лише слухатися, то чи можна сказати, що дитина була суб'єктом права?»

- Проведіть обговорення в парах / групах.
- Сформулюйте гіпотезу разом із класом:

«Раніше дитину розглядали як об'єкт турботи, але не як людину з власним голосом.

Конвенція ООН про права дитини змінила це назавжди».

2. Стрічка часу: «Дитина як суб'єкт права» (15 хв).

- Об'єднайте учнів групи по 4–5 осіб.
- Роздайте учням робочі аркуші та маркери (аркуш **«Стрічка часу розвитку прав дитини»**).
Якщо це онлайн-урок, діти можуть працювати в Canva, Miro чи Padlet.
- Дайте інструкцію:

«Створіть “Стрічку часу”, яка покаже, як змінювалося ставлення до дитини протягом усієї історії: від давніх часів до сьогодні. На ваших стрічках у робочих аркушах позначені ключові точки та дати. Біля кожної наведіть приклади з літератури та історичних джерел, яким було становище дитини у той час, які права мали діти або які важливі події відбулися тоді. Ви також можете додати свої точки на “Стрічці часу”, як наприклад, дату 20 листопада 2025 року».

Орієнтовні точки для відображення та приклади з літератури та історії:

- Дитина як власність батьків (античність, середньовіччя).
- Дитина в часи кріпацтва (використайте факти з біографії Тараса Шевченка для ілюстрації).
- Використання дитячої праці в індустріальну епоху (фабрики та заводи, професії сажотруса, кишенькового чи віконного злодія).
- Діти під час війн (пришвидшене дорослішання, збільшення відповідальності).
- Загальна декларація прав людини (1948 рік). Встановлення універсальних стандартів захисту прав та свобод.
- Конвенція ООН про права дитини (1989 рік). Усвідомлення особливих потреб дитини для її захисту в сучасному світі.
- Україна після 1991 року (Пригадайте розповіді ваших батьків про своє дитинство*. Порівняйте зі своїм досвідом.)
* За бажанням це може бути випереджувальне завдання — провести мініінтерв'ю з батьками.
- Після роботи груп попросіть коротко представити свої «Стрічки часу» (по 1–2 хвилини).
- Підбийте підсумок:

«Конвенція про права дитини закріпила принцип: дитина — це суб'єкт права, а не його об'єкт. Вона має ті самі права, що й дорослі, плюс додатковий захист. Це одне з найбільших філософських досягнень людства, бо воно зруйнувало вікові бар'єри та нерівність. Пригадайте: на початку уроку ми порівнювали поняття “права людини” та “права дитини”. Тепер ви знаєте більше й можете відповісти, чому знадобився окремий документ для захисту прав дитини».

«Права дитини під час війни»

Утворіть малі групи (4–5 груп на клас). Попросіть групи сформулювати три короткі пропозиції методом «мозкового штурму» (без обговорення й критики):

- Що може / повинна зробити школа?
- Що можуть зробити діти?
- Як можна підтримати постраждалих однолітків?
-

Запропонуйте групам презентувати напрацювання.

- Після презентацій підсумуйте:

«Навіть у війні діють норми права. Конвенція наголошує: держава зобов'язана забезпечити право дитини на життя, виживання й розвиток у максимально можливому обсязі. І кожен із нас може стати частиною цього захисту».

Загальний коментар:

Ефективним форматом проведення уроку є комбінація всіх частин за умов наявності необхідного додаткового часу.

РЕФЛЕКСІЯ, ПІДСУМКИ

🕒 ЧАС: 10 хв

Вправа на завершення уроку для всіх вікових категорій (молодша / середня / старша школа) **«Права в моїх руках: рефлексія через творчість»**.

Щоб підсумувати тему та всі активності й обговорення уроку, запропонуйте дітям спільно створити постер «Права в моїх руках». Для цього розкладіть на парті чи на підлозі аркуш ватману, роздайте дітям фарбу гуаш різного кольору та маркери. Діти по черзі обводять свої долоні фарбами, а всередині долоні пишуть одне своє право, яке після уроку вважають найважливішим. Долоні дітей утворюють спільний колаж прав дитини. Для короткого підсумку уроку попросіть дітей прокоментувати права, вписані на дитячих долонях.

Після цього можна завершити урок словами:

«Сьогодні ми говорили про права дитини — про ваші права, які стосуються щоденного життя».

Якщо залишився час, можна поставити запитання для усвідомлення та емоційного завершення:

- Як ви почувалися під час сьогоднішнього уроку?
- Який момент змусив вас задуматися найбільше?
- Що нового ви сьогодні дізналися про свої права або про інших дітей?
- Як ці знання можна застосувати у вашому житті, школі, громаді?

На завершення уроку зробіть спільне фото зі школярами разом колажем, який вони створили під час уроку.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

🕒 Час: 1 хв

Спільне домашнє завдання:

Запропонуйте учням ознайомитися з алгоритмом дій: що робити, якщо їхні права порушують (стор. 54–55 посібника). Можете надати доступ учням до посібника онлайн.

Диференційовані домашні завдання:

1. Початкова школа (1–4 класи) — творче завдання «Моє право — мій світ».

Попросіть дітей удома намалювати плакат або колаж, який ілюструє одне право дитини (наприклад, право на сім'ю, освіту, любов, відпочинок).

Поясніть дітям і батькам: «На аркуші А4 або в зошиті намалюйте ситуацію, у якій ваше право здійснюється. Під малюнком напишіть коротке речення: “Я маю право на ...”».

2. Середня школа (5–9 класи) — аналітично-творче завдання.

Попросіть учнів обрати одне право дитини, яке вони вважають найважливішим у своєму житті, і написати мініесею (до однієї сторінки) на тему «Як я користуюся цим правом і як дбаю, щоб не порушувати права інших».

Для натхнення наведіть приклад формулювання:

«Я маю право на освіту. Це означає, що я можу вчитися, розвиватися, ставити запитання. Але це також означає, що я повинен поважати працю вчителів і не заважати іншим у навчанні».

3. Старша школа (10–11 класи) — проєктне завдання «Як я можу змінити світ, захищаючи права дітей».

Запропонуйте учням (індивідуально або в парах) розробити план або ідею ініціативи, яка допоможе захистити або популяризувати права дитини у школі чи громаді.

Наприклад:

- створення шкільної «Карти прав дитини»;
- проведення акції (інформаційні плакати, серія сторис у соціальних мережах, короткі відео — ютуб-шортси або тік-ток);
- розроблення опитувальника та проведення опитування учнів вашого закладу освіти про права дитини;
- створення списку пропозицій для адміністрації чи педагогічної ради (учнівського самоврядування) про поліпшення умов навчання чи дозвілля.

Сформулюйте завдання чітко: «Опишіть свою ідею на одній сторінці:

- Яке право ви хочете підтримати?
- У чому полягає проблема?
- Яке рішення ви пропонуєте?
- Хто може допомогти це реалізувати?»